

122/76

Hassan

3-9-76

G.P.A.

4. 44.

In the Supreme Court of South Africa
In die Hooggeregshof van Suid-Afrika

Appel

DIVISION.
AFDELING.

APPEAL IN CRIMINAL CASE.
APPEL IN STRAFSAAK.

ALFRED MAPATSI

Appellant.

versus/teen

DIE STAAT

Respondent.

Appellant's Attorney
Prokureur van Appellant

Respondent's Attorney
Prokureur van Respondent

Appellant's Advocate
Advokaat van Appellant

Respondent's Advocate
Advokaat van Respondent

Set down for hearing on
Op die rol geplaas vir verhoor op

(NKA)
Counsel: Room 16/17 H.R., Trollop AR & van Vuren van A.R.
11.15 AM ————— 12.15 PM
C. A. V

Handwritten notes at the bottom of the page, including "Appellant's Advocate" and "Respondent's Advocate" with names and initials.

IN DIE HOOGGEREGSHOF VAN SUID-AFRIKA

(APPELAFDELING)

In die saak tussen:

ALFRED MAPATSI

Appellant

en

DIE STAAT

Respondent

CORAM: RUMPF, HR., TROLLIP, AR. et VAN WINSEN, Wnd. AR.

VERHOOR: 17.8.1976.

GELEWER: 3.9.1976.

U I T S P R A A K

RUMPF, HR. :

Die appellant in hierdie saak is in die Noord-Kaapse Afdeling aan moord skuldig bevind en, by ontstentenis van versagtende omstandighede, ter dood veroordeel. Met verlof van hierdie hof kom hy in hoër beroep teen die bevinding dat geen versagtende omstandighede aanwesig was nie en teen die opgelegde vonnis.

Uit/....

Uit die getuienis wat namens die Staat gelewer is, blyk dit dat op 'n Saterdagmiddag in Mei 1975, 'n groep jong seuns in Galeshewe by Kimberley in 'n laan of gang geloop het wat in 'n straat uitkom. Toe hulle om die hoek in die straat kom, het hulle drie volwasse mans teengekom, wat oënskynlik sterk onder invloed van drank was. Die drie mans is deursoek sonder dat hulle enige teenstand gelewer het en een van die drie het 'n ernstige messteek in die bors ontvang, wat tot in die aorta deurgedring het, en sy dood veroorsaak het. Twee vroue wat die gebeurtenis aanskou het, kon nie presies sê hoe groot die groep seuns was nie. Wel het een, Josephine Kwenane, die volgende getuienis omtrent appellant afgelê:

„Jy sê die beskuldigde was besig met die middelste man, is dit reg? --- Dit is reg.

Hoe was hy besig met die middelste man? --- Hy het daardie persoon deursoek en toe het ek gesien dat die beskuldigde na die persoon se bors aan die linkerkant slaan. Die persoon het toe geval.

Toe die persoon val, wat gebeur toe? --- Toe die persoon val, het die seuns uitmekaar gegaan en die beskuldigde het toe vir oorledene teen die kop geskop. Toe sê hy: 'Die hond is nie dood nie, hy maak aspres'."

Sy/.....

Sy het ook gesê dat appellant effens voor die groep seuns geloop toe hulle by die hoek aangekom het. Die ander vrou, Maria Nieuwoudt, het gesê dat die seuns almal langs mekaar geloop het. Sy het nie gesien dat die groep 'n leier gehad het nie. Die twee mans wat saam met die oorledene geloop het, het ook getuig. Een van hulle, Elias Lenyora, het vertel dat die seuns onverwags op hulle afgekom en hulle „geskud” het. Hyself is met 'n plat voorwerp op die kop geslaan en het toe weggehardloop. Die geld wat hy by hom gehad het, is nie afgeneem nie. Hy kon ook nie sê hoe groot die groep was nie en op 'n vraag het hy die volgende antwoord gegee:

„Was dit klein mannetjies gewees? --- Klein en groot, kort en lank.

Die oudstes, was hulle omtrent so oud soos die man wat daar sit, die beskuldigde? --- Ja, daardie 'size' en kleiner, of daar nog groter was weet ek nie, maar ander is langer en ander is korter, maar daardie 'size' ook.”

Die ander man, Alfred Dladla, ook genoem „Khokona”, het gesê dat hy skat dat daar ongeveer agt of nege seuns was. Drie het na hom toe gekom en die ander het na

Elias/....

Elias en die oorledene gegaan. Hy het o.a. die volgende vertel:

„Toe die tyd wat Elias Lenyora weghardloop, toe staan ek en sê ek vir Lenyora: „Moenie weghardloop nie, ek ken die mannetjies', maar toe hol Lenyora net weg. Wat ek omkyk om te sien waar is die man wat ek saam met hom loop, toe sien ek hy lê plat op die grond.”

Twee van die seuns het hy geken. Hulle het eers Elias gejaag en toe teruggekom en een van hulle, nie die appellant nie, het die oorledene geskop. Een van die groep seuns het ook namens die Staat getuienis afgelê, 'n sekere Willem Sei, met die bynaam „oupa". Hy was 15 jaar oud toe hy getuienis afgelê het en het gesê dat hulle vyf seuns was op die aand van die gebeurtenis. Hyself, 'n ander seun met die bynaam „oupatjie", 16 jaar oud, 'n ander seun met die bynaam „oupa", 16 jaar oud, en Gerald 13 of 14 jaar oud, was op pad kerktoe. Hierdie ouderdomme is die skatting van die getuie self, maar is nie in twyfel getrek nie. Appellant het by hulle aangesluit.

Hy het ook wat gebeur het soos volg beskryf:

„Het die beskuldigde eers die oorledene se sakke deurgevoel? --- Hy het so kop onderstebo na die oorledene geloop en hom toe gevisenteer.

Wat het hy toe met die mes gemaak op daardie stadium? --- Hy het die mes so onder die baadjie se mou gehad

en die oorledene met die ander hand gevisenteer.

En die oorledene het maar stilgestaan? --- Ja.

Het hy hom voor sy bors vasgehou? --- Nee.

Glad nie vasgehou nie. Vir wie het jy gevisenteer?

---Ek het niemand gevisenteer nie, ek en Oupatjie het saam met Khokhona gestaan.

Het julle gestaan en gesels? --- Ja.

Waaroor gesels julle toe? --- Oupatjie het by Khokhona gekom en hom vir 'n sigaret gevra. Khokhona het toe gesê hy het nie 'n sigaret nie. Ons sê toe vir Mathlabane, die beskuldigde, die is Khokhona goed en toe steek hy, die beskuldigde, die oorledene."

Die appellant het getuienis afgelê en ontken dat hy die aand by die voorval betrokke was. Dit blyk dat hy 'n gebrekkige voet het, in die sin dat dit ongeveer 45 grade na binne gedraai is, m.a.w. 'n horrelvoet of klompvoet. Volgens hom het hy skoolgegaan tot sub B. Sy moeder het ook getuienis afgelê en verklaar dat hy op 30 November 1975 19 jaar oud sou word. Die appellant is 'n geruime tyd na die moord gearresteer en sy het verklaar dat appellant baie rondloop en dat hy ongeveer twee maande voor sy arrestasie nie by die huis was nie. Sy het hom al gesien op straat speel met kinders, waaronder „oupa", wanneer hulle besig is om 'n bal te skop. Klaarblyklik woon

appellant/....

appellant se vader en moeder nie bymekaar nie want sy moeder het verklaar dat hy soms by sy suster en soms by sy pa gaan woon. Op 'n vraag of dit vir haar snaaks is as die appellant lank weg is van die huis, was haar antwoord: „Hy gaan gewoonlik so lank weg en as hy terugkom dan vra ek vir hom waar hy vandaan kom en dan sê hy hy was saam met sy maat weg". Geen afsonderlike getuienis ter strafversagting is afgelê nie. Nadat die verhoorhof die appellant aan moord skuldig bevind het, het sy advokaat die hof kortliks toegesprek, en hom beroep op die Lehnbergsaak, 1975 (4) S.A. 553 (A.D.). Die aanklaer het ewe kort geantwoord en o.a., na aanleiding van 'n toestand van emosie wat in die Lehnbergsaak 'n rol gespeel het, gesê:

„Hierdie geval was 'n bende-optrede op drie mense wat in die straat geloop het en soos uit die getuienis blyk kon geen emosionele bande gewees het nie. Dit blyk uit die getuienis dat lie beskuldigde die leier van die bende was of as leier hier opgetree het en hy was dus nie in die optrede verlei nie."

~~Die uitspraak van die verhoorhof oor versagtende~~
omstandighede lees soos volg:

Die/.....

„Die Hof het geluister na die betoog van ~~mnr. Wessels en self weer gaan kyk na die saak van~~ Lehnberg veral, waar die Appèlhof gesê het dat tienerjariges behoort in die algemeen as onvolwasse beskou te word en derhalwe geregtig is op versagting, tensy die omstandighede van die saak van so 'n aard is dat 'n Hof homself genoop voel om die doodvonnis op te lê, en op p. 561 verder sê die Appèlhof:

„Ek is van mening dat die doodstraf alleen dan op 'n tienerjarige wat 'n moord gepleeg het, opgelê behoort te word indien dit werklik blyk dat hy uit inherente boosheid gedood het. So 'n benadering beteken nie dat in so 'n geval daar geen bewyslas op die beskuldigde rus ten opsigte van versagtende omstandighede nie. Dit beteken alleen dat 'n tienerjarige prima facie as onvolwasse beskou word en op daardie grond versagtende omstandighede bevind kan word, tensy dit blyk dat die boosheid van sy daad sy onvolwassenheid uitskakel'.

In die onderhawige geval is daar nie 'n enkele aanduiding op die getuienis dat die oorledene gedood is uit enigiets anders as inherente boosheid aan die kant van die beskuldigde nie. Daar was 'n heel onnodige aanval op 'n besope man in die loop van of selfs ná 'n strooptog wat gemik is op roof, en die optrede van die beskuldigde daarna, soos van getuig deur Josephine en Maria - wat die Hof aanvaar - bevestig ook dat die daad uit inherente boosheid gepleeg is."

In die betoog wat namens appellant in hierdie hof gelewer is, is ons verwys o.a. na 'n beslissing van hierdie hof

wat/.....

wat spesifiek handel oor 'n bendemoord deur jeugdiges gepleeg,
S. v. Van Rooi en Andere, 1976 (2) S.A. 580. Daarteenoor moet
ook verwys word na 'n beslissing van hierdie hof in S. v. Maarman,
1976 (3) S.A. 510, waar ook opmerkings oor bendemoorde deur
jeugdiges gemaak is. Wanneer die feite van daardie sake
vergelyk word, en wat daarin gesê is, dan blyk dit duidelik dat
'n hof in elke geval in die lig van die besondere omstandighede
sal beslis of jeugdigheid as versagting kan uitgeskakel word.
So sou bevind kon word dat 'n jeugdige wat saam met 'n bende 'n
moord gepleeg het, geregtig is op versagting, terwyl die leier
of leiers van die bende, wat ewe oud of selfs jonger as die
ander lede mag wees, versagting mag verbeur. Uit die uitspraak
van die verhoorhof, hierbo aangehaal, wil dit voorkom of die hof
van mening was dat die „boosheid van die daad” die onvolwassen-
heid van appellant uitgeskakel het, en dat die manier waarop
die daad gepleeg is, aantoon dat appellant uit inherente boosheid
gedood het. Die uitdrukking in die uitspraak van die Lehnbergsaak

„tensy/.....

„tensy dit blyk dat die boosheid van sy daad sy onvolwassenheid uitskakel" is nie 'n korrekte weergawe van wat die bedoeling was nie, indien na die samehang van die uitspraak in sy geheel en na vorige beslissings van hierdie hof gekyk word, en die uitdrukking kan klaarblyklik tot misverstand lei. Moord is altyd 'n bese daad en wanneer oorweeg word of die jeugdigheid van 'n beskuldigde nie as versagting kan dien nie, moet nie alleen die aard van die daad oorweeg word nie, maar ook die motief waarmee die daad gepleeg word, die persoonlikheid van die beskuldigde en ander relevante faktore wat in 'n besondere geval mag te voorskyn tree, om vas te stel of die daad gepleeg is uit ~~die~~ inherente boosheid van die beskuldigde. Selfs al moet toegegee word dat die staatsgetuie Sei waarskynlik sy eie rol in die gebeure verklein en die hele episode onderbeklemtoon het, kan dit nie sonder meer aanvaar word nie dat daar 'n bende was wat rondgeloop het met die doel om roof te pleeg. Daar is ook geen getuienis dat appellant die leier van so 'n bende was nie. Volgens die getuienis van Dladla (Khokhona), skyn die aanval op die oorledene ook heel

Onverwags te gewees het. Op die stadium toe die hof moes bevind of daar versagtende omstandighede was of nie, het die hof voor hom gehad 'n seun van 18 jaar oud, met feitlik geen skoolonderrig, en getuienis van sy moeder dat hy skynbaar volkome gesagloos in sy eie omgewing rondgeswerf het. Niks is voor die hof gelê nie waarvan afgelei kon word hoe die appellant groot geword het, of hy ooit enige werk gedoen het en of sy klompvoet sy persoonlikheid enigsins beïnvloed het. Klaarblyklik het die verhoorhof summier bevind dat die aard van die daad op sigself bewys was dat die appellant uit inherente boosheid gehandel het en wel omdat dit 'n onnodige aanval op 'n besope man was „in die loop van of selfs na 'n strooptog wat gemik is op roof...” Soos reeds hierbo aangedui het die getuienis vir die Staat nie aangedui dat hier „'n strooptog” was wat gemik was op roof nie. Natuurlik was hierdie daad sinneloos, veral omdat daar hoegenaamd geen teenstand van die slagoffers van die roof was nie. Indien aanvaar word dat appellant die oorledene geskop het en daarby gesê het: „Die hond is nie dood nie, hy maak aspres”, dan/....

dan is dit 'n aanduiding dat hy nie die dood van oorledene inderdaad wou verseker nie, hoewel daardeur die nodige opset met moontlikheidsbewussyn bewys is. Na my mening het die hof, in die besondere omstandighede van hierdie saak, verkeerdelik bevind dat die appellant die daad uit inherente boosheid gepleeg het en dat sy jeugdigheid nie as versagting kan dien nie.

Die appellant het sekere vorige veroordelings erken en dit is insiggewend om te sien hoe iemand soos die appellant, wat waarskynlik van jongs af sonder gesag of aansporing geleef het, gestraf is. Ek noem „aansporing” omdat die getuie Kwenane, wat oënskynlik appellant goed geken het, gevra is of appellant „dom” is, en haar antwoord was „nee, hy is nie onnosel nie”. Tog het appellant gesê dat hy net gegaan ^{het} tot by sub B. Of hy sub B afgelê weet mens nie. Wel het hy ook gesê dat hy nie kon lees of skryf nie. Toe appellant 15 jaar oud was, is hy weens diefstal van 'n baadjie tot vier houes met 'n ligte rottang gevonnies. Toe hy 17 jaar oud was, is hy aan twee klagte van huisbraak en diefstal skuldig bevind. Indien op

daardie/....

daardie stadium 'n behoorlike ondersoek sou gedoen gewees het, sou dit heel waarskynlik geblyk het dat hy dringend toesig en onderrig nodig het sodat hy miskien 'n nuttige rol in die maatskappy kon speel. Artikels 342 en 343 van die Strafproseswet maak voorsiening vir sulke onderrig en toesig. In plaas van 'n opvoedkundige straf het hy, as 17-jarige, drie maande tronkstraf gekry op elke klag. Op 13 Mei 1975, toe hy 18 jaar oud was, is hy skuldig bevind aan aanranding met opset om ernstig te beseer. Weer is daar nie ingegryp om iets te probeer maak uit hierdie mens nie, maar is hy eenvoudig tot agt houe met 'n ligte rottang veroordeel en weer in die gemeenskap los gelaat. Op 31 Mei pleeg hy die moord op die oorledene in hierdie saak, maar word eers later gearresteer. Op 31 Julie 1975 word hy skuldig bevind aan opsetlike saakbeskadiging, nl. beskadiging van vensterruite. Met wat hy reeds agter die rug het, is hy vir 'n derde keer houe toegedien, vyf houe met 'n ligte rottang. Wat gebeur het ten opsigte van appellant in hierdie saak toon myns insiens aan hoe ons howe ^{soms} versuim het om by wyse van geskikte straf 'n jeugdige en/....

en liggaamlik gebrekkige analfabeet, wat besig was om in 'n toesiglose en doellose swerwer te ontaard, betyds te probeer red teen homself en terwille van die gemeenskap. Ook moet beklemtoon word, soos in die verlede al dikwels opgemerk is, dat nuttelose toediening van houe geen doel dien nie en dat, soos uit hierdie saak blyk, verpligte onderrig en toesig waarskynlik veel meer sou voorkom het as die toediening van houe.

Weens wat hierbo gesê is omtrent versagtende omstandighede, word die bevinding van die verhoorhof aangaande versagtende omstandighede ter syde gestel en vervang deur 'n bevinding van moord met versagtende omstandighede. In die lig van al die omstandighede en veral weens die aard van die misdaad, is dit nou te laat om 'n ander vonnis op te lê as gevangenisstraf.

Die opgelegde vonnis word vervang deur 'n vonnis van agt jaar gevangenisstraf.

TROLLIP, AR.
VAN WINSEN, Wnd. AR. } Stem sãm.

HOOFREGTER.